

A pesti honvédek első tiszti kara

== Adalékok a m. kir. honvédség történeléhez ==

Irta: Móricz Pál

1869-ben megelevenedtek az 1868. évi honvédtörvény beütési és faluszélti szerény kis lakományáiból barakkknak csufolt deszkabódéiból az utcákra, a gyakorlóterekre és parádés al-palmakhoz dobszó mellett és rivalgó kürttel kavarogtak, fel-felvonultak a pirosnadrágos, pirossapkás ifju honvédek... A kezdetben felállított 82 gyalogzászlóaljzat és 42 lovaszázadot ellátni megfelelő tiszti- és altiszti-karral, nehézségekbe ütközött. Bár a volt honvédek nagyobb része az 50 éven akkor már túl volt, főként a törzstiszti állásokra közülök sok érdemest kiválasztottak, ugy hogy az ifju honvédség legelső tisztikarának mintegy kétharmada a 48/49-es honvédség tiszti anyagából került ki. Jellemző az időkre és emberekre, hogy ezeknek a derék magyar katonáknak a kinevezését és elhelyezkedését árulkodásokkal, besugásokkal törekedtek megakadályozni; hogy mint például a Perczel Móricz tábornok egykori jóbarátja és a 48/49-es honvéd országos választmány elnöke: Horváth János ezredes — politikai tekintetéből — megbízhatatlan... A hazafias pártok és közvélemény részéről követelték tehát, hogy — míg az aktív tisztnek magától értetődőleg politizálni nem szabad — a kinevezéseknél politikai múltja miatt senki érdemes ne mellőztessék.

Másrészt a hazafias köröket aggasztották az ugynevezett „vándortiszteknek” és az „ex-professzo” osztrák altiszteknek, katonáknak nem kívánatos beözönlései is: hiszen annak idején, 1864-ben a hadseregtől Mexikóba is 4000 tiszt jelentkezett. Másrészt jogosan tartani lehetett attól is, hogy az ifju honvédség-

hez, mint altisztek betolakodnak „olyan — exprofesszo — részben kiszolgált és elsüllyedt öreg osztrák altisztek, akik az osztrák seregben 1848/49-ben ellenünk harcoltak; kikből minden hazafi, nemzeti és emberi érzület kihalt: kiknek se istenük, se hazájuk: kik pénzért épp ugy szolgálják a franciát, mint a muszkát, Garibaldiit, mint a pápát és mindig ahhoz szöknék át, ki jobban fizet”, — írja jellemzőleg, keseredetten az 1869. évi honvédtoborzás, az utolsó pesti verbunk alkalmából „A Honvéd” című újság egyik aggodalmas magyarja.

Mindamellett a nemzeti élet földjébe ültetett csira egészségesnek, termőképesnek bizonyult és a volt 48/49-diki honvédtisztekből, nyugdíjas tisztekből, kilépett volt tisztekből, a közös hadseregből átlépett tisztekből, tiszti szolgálatra alkalmas polgári egyénekből és a vizsgálatokon megfélelt altisztekből kialakult, megszerveződött az ifju honvédségnek az az első tisztikara, amely azután megalapozta és fentartotta a kezdetben minden oldalról kicsinyelt, félreértelt esodaintézményt.

A tisztképző Ludovika Akadémia még akkor nem szolgáltatott virágimbós gyönyörű emberanyagot. Az ifju tiszti anyag pótlásával és kiegészítésével az egyetemeken és akadémiákon katonai tanszkek felállításával kísérleteztek. Gyakorlatiasabban és néhány évig eredményesebben szolgált az ifjabb honvédtiszti anyag pótlását a Heimerle Ferenc ny. százados „magán-katonai iskolája”, melynek tisztségre képesített növendékeit „magyar ifjusági véderőnek” nevezték. A Vermezőn egyszer Rudolf trónörökös is megszemlélte ezeket a katonaszabásu-ruhás polgárfiukat, akik nagyon érdekes, kedves alakjai voltak a pesti utcának.

Pest és Buda a honvédség megszervezése-

kor még két különálló, önálló várost és közigazgatást alkotott, ennek megfelelően a honvédsége is két különálló, önálló honvédszázalaj volt. A budai 63-dik honvédszázalaj a Krisztina-téri szinkör tájékán szegény kis földszintes házban huzódott meg, majd később a Vermezőhöz, a mostani városi szegényházhoz telepedtek át.

A pesti első honvédszázalajnak meg kezdetben férőhely is alig jutott. Ahol most a Szent István-kórház épülettömegei emelkednek a régi temető helyén, az Orczy-kerttel szemközt, az Üllői-uton fekszik a városi nagy sarkokbérház, amely azonban 1869-ben még igazi koldus-sor volt, s ennek a helyén dülöngött néhány deszkabódé, vagyis inkább ahogy akkor nevezték, „baráka”, volt a pesti egyes honvédek legelső szellős laktanyája... Sőt miután Pest város ezt a koldustanyát is csak huzakodva bocsátotta rendelkezésre, arról is tárgyaltak, hogy a pesti honvédeket kitelepítik valahová a környékbe...

Az első pesti honvéd tisztikar sem volt számos, A Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtárában lappang egy nagyon becses magyar katonai könyv. Ezt a könyvet a «Pesti könyvnyomda részvénytársulat» 1870-ben nyomatta és igazi forrásmunka, mert «a magyar királyi honvédség törzs- és főtisztjeinek, hadbíráinak, orvosainak és hadbiztosainak — a legelső időkből egyedüli fennmaradt hiteles — rangfokozati táblázata 1870. március hó végéig». E zászlóalj parancsnoka 1869. június 18-tól Horváth János ezredes volt és egyedüli I. osztályu gyalogsági százados veseülői Stoffer József, akinek az apja József nádornak volt az adjutánsa. Maga Stoffer százados pedig 48/49-ben mint honvédtüzérkaplár szolgált... A pesti zászlóalj egyetlen főhadnagya Clair Gyula, későbbi altábornagy, egy császári vadász zászlóaljtól jött át és a kemény

katonának annyiból regényes volt a műve, hogy még a császáriaknál bizonyos személyes összetűzésből kifolyólag agyonlőtt egy őrnagyot... 1869-ből származó rangszámmal Védő Jenő, Salamon Béla és Jászapáthi Kaszás István hadnagyok voltak még a pesti honvédek első főtisztszelei. A legelső zászlóalj- orvos (századosi jelleggel) Csajághy Béla dr. volt.

Az 1871. évi rangfokozati táblázat már a pesti honvéd zászlóalj gyarapodásáról, növekedéséről meghatóbb bizonyág. Még mindig a 48-as huszár Horváth János ezredes szerepel a zászlóalj parancsnokjaként; már akkor a «tettes» tisztek mellett szerephez jutottak a «szabadságot állományu» tisztek is, amely mintegy átmeneti állapot volt a mai tartalékos tiszti állomáshoz és alkalmazatáshoz, mindenestre akkor is erősödését, gyarapodását jelentették a kezdetben oly vérszegény új honvédségnek. A pesti 1-ső honvédeknel ez időből szerepelnek, mint I. osztályu gyalogsági százados: velseglői Stoffer József (tettes), Virághalmi Bence; mint II. osztályu gyalogsági százados Csizmadia János (tettes), Brettschneider János, Schaducz Péter; mint gyalogsági főhadnagy: revisnyei Reviczky Károly, Clair Gyula (tettes), Ádám Rezső (tettes), Udvardy József (tettes), Etsi (Ehrmann) Vilmos, Márkus László, Ivánffy József, Gyömörey Kristóf; mint gyalogsági hadnagy: Abt János (tettes), Winter Frigyes, Kócsa Zsigmond, Salamon Béla (tettes), Simay Lajos, sziráki és muhorai Muhoray Béla (tettes), Belezmay Pál gróf, Polyák Béla, Windisch Imre, Etsi (Ehrmann) Ferenc, Mayer József, szendrői Brankovics György, Urbanek Károly, Gruber Ferenc, Argauer Károly, Reiter Ignác, Olofson Miksa és mint zászlóalj orvos Csajághy Béla dr.

Az 1870-es évekből a pesti honvéd zászlóalj első időbeli tisztikarából ma már még

néhányan élnek. Budapesten lakik szendrői Brankovics György, az ösmerüevü, régi kedvelt író, aki 1875-ben min. főhadnagy vált meg a honvédségtől. Budapesten él a nyugalmazott Gaál Gusztáv főhadnagy is s a háboru óta Kecskeméten teljesít szolgálatot Prohászka Károly ny. őrnagy, aki 1869-ben mint honvéd vonult be a pesti 1. zászlóaljhoz és 1872-ben pedig már tiszthelyettes volt, majd meg-hossza ideig mint tiszt szolgált a pesti honvédeknel.

Érdekes felemlíteni, hogy a budai honvédkerületnek az első parancsnoka 1869—1870-ből Czillich Ede ezredes, ugyszintén a budai 63-ik honvéd zászlóaljnak az első parancsnoka Dobay József ezredes, mind a ketten a szabadságharcnak is regés, kiváló honvédvezérei voltak.

A pest-budai honvédtiszti kar történetéből emlíkezetes, kiemelkedő mozzanat az «esküfétel...» 1870 március 5-én délelőtt 10 órára a budavári főtemplom elé sereglettek fel a Pesten és Budán állomásozó összes honvédfőtisztek és élükön Andrassy Gyula gróf miniszterelnökkel, az ideiglenesen megbízott honvéd miniszterrel várták József főherceg honvéd főparancsnokot, akit — mielőnn megérkezett — Ráth József apát, espereslebános egyházi segédletével környezetten bevezetett a templomba, ahol nevezett apát csendes kismiséft tartott. Misközben «páros éneket» énekeltek a kórusról, majd mise után a főoltár előtt kibontott honvéd zászló körül, a pesti 1-ső honvédzászlóaljnak Erzsébet királyné zászlója körül sorakoztak a honvédtisztek, kik — mint az egykoru krónikás írja — «mindannyian az esküt haugosan és nyomatékosan letévék». Az esküfételt «a szentségelti áldás» követte, majd az immár felesküdt tisztek a sekrestyébe vonultak át és «az elsőtől utolsóig» aláírták nevüket az eskümon (okmányon)... A honvédség tör-

tételének ezen kiválóan nagybecsü és érdekes okmányáról nem tudom, hogy ezidőszerint hol, merre rejtőzik, vagy — mi még fájdalmasabb lenne — hogy megsemmisült-e? Ellenben József főherceg öfenségének az esküfétel, illetve eskü-okmány aláírása után a sekrestyében összesereglett honvédkisztekhez írtéztél emelkedett szavait felidézhetem, «körülbelül» ezeket mondotta:

— Vitéz honvédtiszt urak! Ünnepeles fogadást tettünk ma a mindenható Isten színe előtt. Rendületlen hűséget esküdtünk a felséges királynak, Hadurunknak, az országnak és szentesített törvényeinek. Ezen esküben összes pontosulnak legszentebb kötelességeink. Ezeknek teljesítését önkéntesen vállaltuk magunkra. Hivatásunkká teszi ez, hogy az ország által reánk bízott ifjuságot már a jelen béke időbeni egy vitéz katonái, mint ragyogó polgári erényekben ápoljuk, fejlesszük. A vész napjaiban pedig, ha majd koronás felkent királyunk imádott hazánknek és jogainknak védelmére felszólítand, magasra emeljük akkoron azon vezéresillagunkat*, melyet felséges királynénk — szeretett anyánk — saját kezével készített és tűzött zászlónkra, s így az egész testület élére... Ekkoron azután őseink dicsó multjára megemlékezzve, babérokot fűzzünk e jelvényre: olyanokat, melyek méltók legyének történelmünk érclapjaira... És most, fohászaim szálljanak az egék Urához!... Tartsa Isten koronás királyunkat, királynékat — szeretett anyánkat — és imádott hazánkat minden dicsőséggel, fényel körözve... Éljen koronás királyunk! Éljen a haza!

* A budapesti I. honvéd gyalogezred szent zászlójának drága szalagait értette, amelyek a dicsőült Erzsébet királynéól, az ezred zászlóaljától származnak.